

İSLAM VE ÇEVRE

İnsanın Çevreye Karşı Sorumlulukları

Kâinat, kendisini oluşturan canlı, cansız bütün parçalarıyla değerlidir ve eşsiz bir dengeye, muhteşem bir bütünlüğe sahiptir. Kur'an-ı Kerim'de, *"Göklerde ve yerde ne varsa hepsini Allah'ın sizin hizmetinize verdiğini ve açıkça yahut gizlice üzerinizdeki nimetlerini tamamladığını görmediniz mi?"* buyrulur. (Lokmân, 31/20) *İnsanoğlu, hizmetine sunulan sayısız canlıdan, bitkilerden ve hayvanlardan yararlanır ama onların hiçbirinin sahibi değildir. Zerreden küreye kâinatta ne varsa hepsinin sahibi Allah'tır.* (Sâffât, 37/5) *Allah, insandan emaneten kullandığı her şeyin hak ve hukukuna riayet etmesini*

ister. (Ahzâb, 33/72) Bu nedenle, insanın içinde yaşadığı tabiata karşı görevleri vardır. İslam'a göre, çevremizdeki varlıkları yalnızca tüketim nesnesi olarak görmek son derece yanlıştır. Bu varlıklar bizim faydalanmamız için yaratılmış olsalar da her birinin başlı başına bir değeri ve anlamı vardır. İslam, çevremizle olan ilişkimizde bunun bilincinde olmamız gerektiğini vurgular.

İnsanlar, çevreleriyle ilişkilerinde, ilahi emirlere ve ahlaki kurallara uymazlarsa dünyanın düzeni bozulur. Kur'an-ı Kerim bu durumu şöyle ifade eder: "*İnsanların kendi elleriyle yapıp ettikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu. Böyle-*

ce Allah, işlediklerinin bir kısmını onlara tattırıyor." (Rum 30/41)

Kur'an ayetleri ve Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hadisleri tabiatı oluşturan varlıklara, bitkilere ve hayvanlara karşı nasıl davranmamız gerektiği konusunda yol göstericidir. Hz. Muhammed (s.a.s.), herkesin kullandığı su kaynaklarını, yolları ve dinlendiği gölgelikleri kirletmeyi yasaklar. (Ebû Dâvûd, Tahâret, 14) Bilhassa suyun israf edilmemesini ister. Bir defasında nehirden abdest alan bir sahabiyi görüp "Bu ne israf?" buyurur. Sahabi, "Abdestte de israf olur mu?" diye sorunca, Hz. Muhammed (s.a.s.), "Evet, akan bir nehirde bile olsan (israf olur)" diye cevap verir.(İbn Mace, Tahâret, 48). Kuraklık, küre-

sel ısınma, su kaynaklarının azalması ve hava kirliliği gibi çevre sorunlarının arttığı günümüzde İslam'ın çevreyi kirletmeme, tüketimde aşırılıktan ve israftan kaçınma ve elimizdeki kaynakları bilinçli bir şekilde kullanma konusundaki tavsiyelerine, daha dikkatle kulak verilmelidir.

Hz. Muhammed (s.a.s.), her canlının yaşam hakkını koruma ve yeşilin değerini bilerek ağaç dikme konusunda şunları söylemiştir: "Birinizin elinde bir fidan varken kıyamet kopuyor olsa bile derhâl onu diksin" (İbn Hanbel, III, 184); "Bir Müslü-

man bir ağaç diker de onun meyvesinden bir insan yahut hayvan yerse muhakkak o yenilen şey, ağacı diken kimse için bir sadaka olur.” (Buhârî, Edeb, 27) İslam'a göre insan toprağa karşı sorumludur ve Hz. Muhammed (s.a.s.) toprağın ihya edilmesi, işlenip ekilmesi ve canlılara faydalı hale getirilmesi gerektiğini vurgulayarak şöyle buyurmuştur: “Her kimin yeri varsa onu eksin; kendisi ekmezse onu (din) kardeşine ektirsin.” (Buhârî, Müzâraat, 18)

Müslümanlar, en küçüğünden en büyüğüne kadar her hayvanın Allah'ın eseri olarak kıymet taşıdığı ve insana emanet

olduğu gerçeğini hayatlarına yansıtır. Rahmet Elçisi Hz. Muhammed (s.a.s.) öncelikle hayvanların barınma, temizlenme, beslenme, hastalıklardan korunma gibi haklarına karşı duyarlı olunmasını ister. Binek hayvanlarının zorlanmasına izin vermez, koyun ağıllarının temiz tutulmasını emreder, hayvanların yaralarını bizzat tedavi eder.

Hayvana eziyet ise İslam ahlâkına sığmayan, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) hayatında asla karşılığı olmayan, insanlığa aykırı bir davranıştır. Hz. Muhammed (s.a.s.), sebepsiz yere öldürülen bir serçenin, kıyamet günü Aziz ve Celil olan Allah'a hâlini arz ederek davacı olacağını söyler. (Nesâî, Dahâyâ, 42. Onun "Hayvanlara işkence etmeyin" şeklinde kesin emri vardır. (Müslim, Cihad, 32) Hz. Muhammed (s.a.s.), köpeklerin insana zarar vermedikleri halde öldürülmesini (İbn Mâce, Sayd, 2), eğlence amacıyla hayvanların dövüştürülmesini ve onların hedef tahtası gibi kullanılarak atış yapılmasını yasaklar. (Müslim, Zebâih, 58; Ebû Dâvûd, Cihâd, 51)

Hz. Muhammed (s.a.s.), susuzluktan toprağı yalayan bir köpeğe su vermek için çölde bir kuyuya inip ayakkabısına su dolduran bir adamın hikâyesini anlatır. Allah, bu davranışı sebebiyle o adamdan razı olmuş ve onu bağışlamıştır. (Buhârî, Müsâkât, 9) İslam Peygamberi'nin (s.a.s.) anlattığı bir diğer olay ise kedisine kızıp onu eve hapseden ve açlıktan ölmesine göz yuman kadının hikâyesidir. Kadın, bu davranışı sebebiyle Allah'ın azabını hak etmiştir. (Müslim, Selam, 152) Köpeğe su veren adam, onun var olma hakkına duyduğu saygıdan dolayı ödüllendirilirken; kediyi hapseden kadın, onun var olma hakkını elinden aldığı için cezalandırıl-

mıştır. Şu halde insan, sadece kendi varlığını değil, bütün varlıkların hayata tutunma hakkını desteklemek zorundadır.

Bir defasında Hz. Muhammed (s.a.s.), açlıktan karnı sırtına yapışmış bir deveye rastlar ve şöyle der: "Bu dilsiz hayvanlar hakkında Allah'tan korkun!" (Ebû Dâvûd, Cihâd, 44)

Bir sefer esnasında bazı sahabeler, gördükleri iki kuş yavrusundan birini almışlardır. Hz. Muhammed (s.a.s.), anne kuşun yere doğru alçalarak uçmakta olduğunu ve yavrusunu aradığını görünce, "Yavrusunu alarak onu kim perişan etti?" diye sormuş ve "Yavrusunu ona geri ve-

rin!" buyurmuştur. (Ebû Dâvûd, Cihâd, 113) Bir başka seferde, Mekke'nin fethine ordusuyla birlikte giderken, yolda yavrularının üzerine kapanmış, yavrularını emziren dişi bir köpek görür. Bir sahabiye köpeklerin başında durmasını emreder ve askerlerden hiçbirinin, köpeğe ve yavrularına dokunmamasını söyler. (Vâkıdî, II, 804)

Hz. Muhammed (s.a.s), hayvanlara karşı kullanılan fiziki şiddet bir tarafa, onlara kötü söz söylenmesini dahi tasvip etmemiş, bu nedenle bindiği deveye lanet eden kadının hayvandan inmesini ve deveyi özgür bırakmasını istemiştir. (Müslim, Birr, 80)

İslam, insanın kâinattaki bütün varlıklara karşı merhamet ve iyilik üzerine kurulu bir ilişki geliştirmesini ister ve yarattığı muhteşem dengeyi koruması konusunda insanı uyarır. Son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.) bir hadislerinde, "Allah, merhametli olanlara rahmetiyle mu-

amele eder. Öyleyse siz yeryüzündekilere merhamet edin ki göktekiler de size merhamet etsin" (Tirmizî, Birr, 16) buyurur. Bitkilerle ve hayvanlarla ortak yaşam alanı olan tabiatta mevcut dengeyi korumak, insanın vazifesidir. İslam'a göre, bu dengeyi bozan ve bütünlüğü zedeleyen her türlü davranış yasaktır. (A'râf, 7/56)

İletişim

Diyanet İşleri Başkanlığı
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Yabancı Dil ve Lehçelerde Yayınlar Daire Başkanlığı

Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya-ANKARA /TÜRKİYE
Tel : +90 312 295 72 81
Fax : +90 312 284 72 88
e-mail: yabancidiller@diyanet.gov.tr

İSLAM VE ÇEVRE